

Els costats i també el revés del sarcòfag són llisos; amida aquest 1'20 m. de llargada, 0'47 m. d'amplada i 0'41 d'alçària. Aquestes dimensions indiquen prou bé, el mateix que la cavitat interior—que fa 1'03 m. de llargada, per 0'32 d'amplada i 0'32 d'alçària—que es tracta d'una sepultura de relativament petita dimensió; tota vegada que els més dels enterraments per l'estil arriben a fer pels voltants de dos metres de llargària. Les figures majors del sarcòfag fan uns 34 cm.

Enterraments cristians a Empúries

S'han seguit trobant en la superfície els habituals enterraments de *tegula* plana romana en forma de teulada a dues aigües i de pedra que forma amb petites parets una caixa rectangular coberta de lloses. Algunes d'elles assenyalen en el costat Oest la forma de la testa. Unes són construïdes en sec, altres amb morter i constitueixen un veritable sarcòfag d'obra. Una d'elles és enlluïda en son interior i pintada de vermell. Hi ha també l'enterrament d'àmfores aplicat a un infant, format d'un vas trencat per sa punxa i tornat a afegir, i tapats els forats amb terra pastada.

Entre elles es remarca la d'un infant més petit tancat entre dos *imbrices*. Totes guarden l'habitual orientació de N. a S. Els enterraments, com és usual, no contenen objectes de cap mena. Un d'ells conté, a més d'un cadàver d'un adulte, el d'un infant.

El capitell bizantí del Museu de Palma de Mallorca

Es guarda al Museu Episcopal de Palma de Mallorca el capitell cúbic bizantí que reproduïm (fig. 211). Procedeix de l'antic Hospital de Santa Caterina, del carrer del Sitjar de Palma, on serví de pila beneitera. Avui encara al Museu mallorquí se'l qualifica de *pila* de marbre (1). La part inferior del capitell és circular; la superior, quadrada, i fa 0'77 m. de costat; l'alçada és de 0'64 m. Té en una de les cares una mènsula composta de forma anàloga a les romanes, encara que rústicament executada i a propòsit per a sostenir les *traves* o bigues que feien de tirants. Voreja la part superior i inferior i les quatre arestes una franja omplerta d'una tija amb fulles de forma lanceolada, oposades, que terminen en els centres, dalt i baix del capitell, en una forma d'espiral o en una flor cruciforme. En el centre de les cares hi ha una gran fulla de cinc lòbuls simètrica, amb els nervis perfectament acusats. Corona el capitell una motllura aplanada que forma un àbac. La forma general és la del capitell cúbic bizantí, i sa decoració sembla la d'un grup de capitells bizantins que es troben per tota l'àrea dels dominis de Justinià, que tenen en cada cara una flor entre dues fulles simètriques com els de Sant Vital de Ravenna (2), els de la catedral de Parenzo (3) i el de Cartago, conservat a la mesquita de Sidi-Okba de Kairouan (4), dels quals el nostre capitell és una derivació rústega i degenarada en l'època. Un capitell quasi igual fou trobat l'any 1916 en les excavacions fetes en el segon pati del Serrall de l'antic palau de Constantinoble (5). Gerola en publica un altre d'anàleg procedent de Paljani (Temene, Creta) (6). Altres capitells de forma més acurada es troben en diverses parts del món bizantí, àdhuc d'Itàlia.

L'additament de mènsules per a donar més ample sosteniment a les bigues és un fet usual en l'art bizantí; tal es veu en els capitells de les columnes interiors en les galeries de Santa Sofia a Constantinoble.

(1) La llegenda que en el Museu de Palma acompanya el capitell que estudiem, dona dades sobre la seva procedència apart d'una descripció geomètrica i arqueològica extremadament pintoresques:

«Pila de marmol ordinario, de forma prismática y cónica truncada inversa (sic), con base menor circular y la superior cuadrada, que mide 77 x 77 centímetros con 64 de altura; ornamentada en muy bajo relieve al estilo románico o bizantino romano (sic). Procede del antiguo Hospital de Sta. Catalina de la calle del Sitjar. Fué depositada, a ruego del Director del Museo Arqueológico Luliano, por la Excm. Diputación Provincial mediante resguardo.»

Pot consultar-se sobre aquesta qüestió: *Boletín de la Sociedad Arqueológica Luliana*, volum X, 1903 a 1904, p. 201. — Sobre l'Hospital de Sta. Caterina, *ibid.*, p. 365; volum XV, pp. 116 i 170; DAMETO, MUT, ALEMANY, MORAGUES i BOVER: *Historia General del Reino de Mallorca*, volum III (Palma, 1841), p. 717. — FURIO: *Panorama Optico-Histórico-Artístico de las Islas Baleares*. Palma, 1840, p. 89.

(2) RIVOIRA: *Le Origini della Architettura Lombarda*, volum I, p. 61, fig. 89.

(3) *Id.*, p. 88, fig. 137.

(4) DIEHL: *Justinien et la civilisation byzantine au VIe siècle*. París, 1901, p. 66.

(5) EBERSOLT: *Mission archéologique de Constantinople*. París, 1921, p. XXIV, fig. 2.

(6) GEROLA: *Monumenti Veneti nell'Isola di Creta*. Venècia, 1908, fig. 126.

Un capitell de la mateixa família es conserva, servint de pila baptesimal, a l'església de la Mercè, a Barcelona, procedent de l'església de Sant Miquel, de dita ciutat, descrit per qui això escriu (1).

De quins edificis procedien aquests capitells? Poden evidentment haver estat transportats pels mariners catalans que tant freqüentaven els ports llevantins, o portats com trofeu pels exèrcits que dominaren tant temps en terres d'Orient; però és possible una altra hipòtesis.

A Mallorca s'han trobat repetidament antigues basíliques construïdes durant el domini bizantí; cal només citar les de Santa Maria, prop de Palma (2), la del Port de Manacor (3) i la de Son Peretó, prop també de Manacor, de la qual es dona una descripció en l'anterior ANUARI (4). Aquestes basíliques pobres, que apareixen rodejades de tombes amb les lloses sepulcralcs en mosaic, presenten una certa unitat amb les de la costa mediterrània d'Espanya, conquerida en 554 pels bizantins, i amb les del Nord d'Àfrica, terres que constituïren el domini imperial de l'Imperi d'Orient, format per les conquestes de Justinià, i que romangueren més o menys temps fidels als restes del vell imperi romà. Entre les conquestes bizantines hi havien les illes Balears, que formaren part de l'Imperi d'Orient fins a la invasió musulmana del començament del segle VIII.

Durant quasi un segle i mig pogué, doncs, arribar a la Illa daurada la manera de construir les basíliques bizantines que coneixem, principalment, per les conservades en les costes superiors de l'Adriàtic, i en elles és possible fossin usats els capitells cúbics de Barcelona i de Palma.

J. P. C.

Fig. 211. — Capitell bizantí del Museu de Palma

- (1) PUIG I CADAFALCH, FALGUERA I GODAY: *L'Arquitectura romànica a Catalunya*. Vol. I, pp. 350-353.
 (2) Id., id., pp. 290-292, on es resumeix la bibliografia de l'edifici.
 (3) JOAN RUBIÓ I BELLVER: *Trobada d'una basílica cristiana primitiva a les immediacions del Port de Manacor*. ANUARI DE L'INSTITUT D'ESTUDIS CATALANS. Any MCMIX-MCMX, pp. 361-377.
 (4) *Basílica cristiana primitiva en el paratge de Son Peretó, a Manacor*. ANUARI DE L'INSTITUT D'ESTUDIS CATALANS, MCMXIV-XX, pp. 737-746.